

Succesvolle basisscholen aan het woord

7 pijlers voor betere kansen

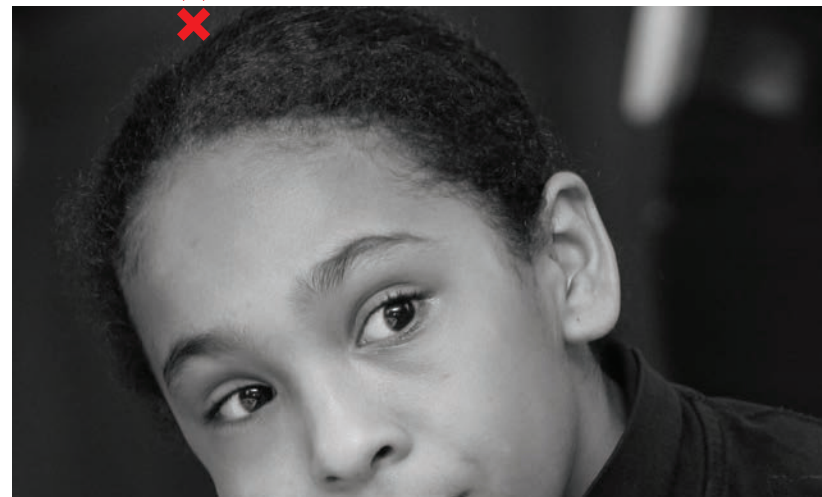
op basis van
onderzoeksliteratuur
& voorbeelden
uit Amsterdam

Juni 2018

Onderzoek, Informatie en Statistiek, gemeente Amsterdam
Kohnstamm Instituut

✖ Gemeente ✖ Amsterdam ✖

De gemeente Amsterdam heeft aandacht voor (succesvolle aanpakken voor) 'potentiële' achterstandsleerlingen. Zij wil scholen met veel potentiële achterstandsleerlingen handvaten bieden bij het kiezen of verbeteren van aanpakken of maatregelen om de prestaties van deze leerlingen te verhogen. Hiertoe heeft de gemeente een onderzoek laten uitvoeren naar succesvolle aanpakken voor deze leerlingen, zowel op basis van de literatuur als op basis van de praktijk op Amsterdamse basisscholen. Dit inspiratiedocument, met zeven pijlers voor het vergroten van kansen van leerlingen, is daar een verslag van.

Het onderzoek was er niet alleen op gericht om scholen handvaten te bieden in de vorm van pijlers, maar ook om deze pijlers met praktijkvoorbeelden te concretiseren. Hiertoe zijn verschillende stappen gezet, die we hieronder toelichten: er is een literatuurstudie uitgevoerd naar succesvolle interventies en aanpakken (empirische evidentie) en er hebben gesprekken met leerlingen, leerkrachten en het management op zes succesvolle scholen met veel potentiële achterstandsleerlingen plaatsgevonden. Om deze scholen te identificeren, heeft een analyse plaatsgevonden. Het onderzoek is uitgevoerd door de afdeling Onderzoek, Informatie en Statistiek (OIS) van de gemeente Amsterdam en het Kohnstamm Instituut.

Inhoudsopgave

Inleiding	5
Pijler 1: Educatief partnerschap en contact met gemeenschap	8
Pijler 2: Pedagogisch klimaat, pedagogisch handelen en schoolcultuur	12
Pijler 3: Didactisch handelen	17
Pijler 4: Professionalisering en ondersteuning van docenten; professionele leergemeenschap	22
Pijler 5: Extra aandacht en ondersteuning voor leerlingen	25
Pijler 6: Extra leertijd (buiten schooltijd)	29
Pijler 7: Leiderschap	32
Tot slot	37
Literatuur	38
Gespreksleidraad groepsgesprek leerkrachten	39
Gespreksleidraad gesprek directie en IB (MT)	41
Gespreksleidraad groepsgesprek leerlingen	42

Inleiding

Literatuurstudie

Om tot pijlers voor effectief onderwijs voor potentiële achterstandsl leerlingen te komen, zijn een aantal relevante publicaties bestudeerd. Er is met name voor (Nederlandstalige) reviewstudies gekozen, omdat deze een belangrijk deel van de onderzoeksliteratuur samenvatten op het terrein van effectiviteit voor genoemde groepen leerlingen. In eerste instantie zijn de volgende studies bestudeerd: Bakker, Denessen, Dennissen. & Oolbakkink-Marchand (2013) over ouderbetrokkenheid, Algera, M. & Stege, H. van der (2013) over effectieve interventies voor de bestrijding van onderwijsachterstanden, Kansrijk Onderwijsbeleid van het Centraal Planbureau (2016) en Onderwijsachterstandenbeleid, een duwtje in de rug? (IBO, 2017). Daarnaast zijn nog enkele andere studies geraadpleegd over de bestrijding van onderwijs- en taalachterstanden, omgaan met verschillen en effectieve interventies voor meer wenselijk gedrag (Baat & Moerkens, 2013; Derriks, Ledoux, Overmaat & Van Eck, 2002; Driessen, 2013; Emmelot, & Van Schooten, 2006; Ledoux. & Overmaat, 2001; Van Schooten & Emmelot, 2004). De literatuur is samengevat in zeven pijlers. In de totstandkoming van de pijlers is ook de presentatie van Guuske Ledoux voor de expertmeeting over Stadsscholen 020 over bestrijden van onderwijsachterstanden (11 januari 2017) meegenomen. De terminologie in de pijlers sluit aan op wat scholen kennen en komt ook overeen met doelen en aanpakken van scholen die subsidie hebben ontvangen in het kader van Stadsscholen020.

Identificatie van succesvolle scholen

OIS heeft de Amsterdamse scholen in 2016/'17 ingedeeld in vijf groepen op basis van hun leerlingenpopulatie (opleidingsniveau ouders, huishoudeninkomen, het al dan niet zijn van een vve-doelgroepel leerling en de migratieachtergrond van een leerling). Hierin is een groep van 43 scholen met het grootste aandeel potentiële achterstandsl leerlingen gedefinieerd (de scholen in groep 5). OIS heeft op basis van de beschikbare open data van DUO¹ de gemiddelde Cito-score van de afgelopen drie jaar² en het gemiddelde aandeel havo/vwo adviezen van de afgelopen drie jaar³ per school geanalyseerd. In beide gevallen moeten er minimaal over twee jaar gegevens zijn om de informatie mee te nemen in de analyse. Hiernaast hebben we als aanvullend kenmerk van de school ook gekeken naar het aandeel leerlingen dat het streefniveau (2S of 1F) van de referenties voor rekenen, taalvaardigheid en leesvaardigheid beheerst.

¹ Zie bijvoorbeeld hier: https://www.duo.nl/open_onderwijsdata/databestanden/po/leerlingen-po/bo-sbo/schooladviezen.jsp

² Dit zijn de Cito-scores per school die bekend zijn via DUO, hierin wordt geen rekening gehouden met de Inspectieregels over specifieke leerlingen die niet meetellen voor het berekenen van de gemiddelde Cito-score door de Inspectie (bijvoorbeeld leerlingen die minder dan vier jaar in Nederland zijn).

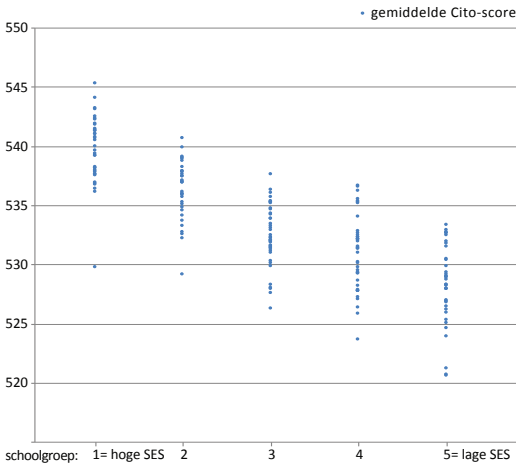
³ Het aantal havo/vwo adviezen hebben we per school gedeeld door het totale aantal adviezen min de adviezen voor VSO en de adviezen die niet gegeven konden worden.

In de figuren 1.1 en 1.2 zijn de gemiddelde Cito-scores en aandeel havo/vwo adviezen per school weergegeven naar de schoolgroep waarin de school zit. In de volgende figuren is elk stipje een school. In beide figuren is te zien dat de spreiding in groep 5, scholen met het grootste aandeel potentiële achterstandsl leerlingen, zeer groot is. Scholen met hoge Cito-scores, komen overeen met gemiddelde scholen in groepen 2 en 3 (met dus een totaal andere leerlingenpopulatie, hoger opleidingsniveau van ouders en hoger huishoudensinkomen). Hetzelfde geldt voor het aandeel havo/vwo adviezen.

Figuur 1.1 Scholen naar schoolgroep en gemiddelde Cito-score, 2014/'15-2016/'17

- elke stip is een school

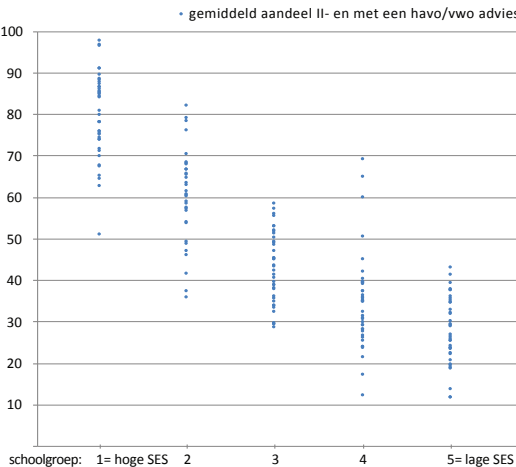
bron: DUO en OJZ/CBS
(bewerking OIS)

Figuur 1.2 Scholen naar schoolgroep en gemiddeld aandeel leerlingen met een havo en/of vwo advies, 2014/'15-2016/'17

- elke stip is een school

bron: DUO en OJZ/CBS
(bewerking OIS)

Om de 'succesvolle' scholen te selecteren hebben we gekeken naar scholen die bovengemiddeld scoren op de gemiddelde Cito-score en/of het aandeel havo/vwo adviezen. Dat betekent dat ze minimaal één standaarddeviatie boven de gemiddelde score van alle groep 5 scholen moeten zitten. Ook moeten de bovengemiddelde resultaten de afgelopen drie jaar relatief stabiel zijn: de resultaten mogen in ieder geval maximaal in één jaar onder het gemiddelde van schoolgroep 5 liggen. Dit betekent dat sommige van de geïdentificeerde scholen heel stabiel zijn, zij scoren drie jaar boven gemiddeld, bij andere zijn fluctuaties te zien. In totaal zijn er zo elf scholen geïdentificeerd die relatief succesvol zijn. OIS, OJZ en de schoolbesturen hebben vervolgens gezamenlijk zes scholen gekozen die deel wilden nemen aan het kwalitatieve onderzoek.

Interviews op succesvolle scholen

Zes van de scholen die uit de analyse naar voren kwamen als 'succesvolle scholen' hebben aan het kwalitatieve onderzoek deelgenomen door hun 'good practices' te delen: de Kinderboom, de Bos en Lommerschool, Al Jawhara, de Flevoparkschool, de Rozemarn en de Burgemeester de Vlugschool. Bij deze scholen hebben we in drie aparte gesprekken bij leerlingen, leerkrachten en het managementteam de vraag voorgelegd hoe zij het relatieve succes van hun school verklaren: wat doen deze scholen allemaal om de prestaties van hun leerlingen te verbeteren? Hiertoe zijn interviewleiden ontwikkeld waardoor de geïnterviewden in de gesprekken op een actieve manier meezochten naar de verklaringen voor succes. In deze leidraden waren de pijlers voortgekomen uit het literatuuronderzoek verwerkt. Als de leerlingen of medewerkers van de school zelf geen elementen uit een pijler noemden hebben we dit actief nagevraagd. De interviewleiden draad is bijgevoegd in bijlage 1.

De zeven pijlers

We hebben de zeven pijlers die uit de literatuur naar voren kwamen, aangevuld met aansprekende voorbeelden uit de praktijk van de zes succesvolle scholen, om zo andere scholen te inspireren en handvaten te bieden. Voor vrijwel alle voorbeeldaanpakken van scholen is onderbouwing vanuit onderzoek. Er zijn ook aanpakken die volgens de voorbeeldscholen wel werken, maar waarvoor we geen bewijs hebben gevonden in de door ons bestudeerde studies. Mogelijk is dit bewijs er wel; de werking is in elk geval aanneemelijk. Deze hebben we daarom wel in dit document opgenomen. Anderzijds blijkt bewijs voor een aanpak ook niet altijd houdbaar in nieuw onderzoek.

We starten in deze rapportage elke keer met een beschrijving van de kenmerken van een pijler waarna goede praktijkvoorbeelden volgen. De nummering betreft geen prioritering. Alle zeven pijlers zijn belangrijk!

Pijler 1: Educatief partnerschap en contact met gemeenschap

Educatief partnerschap en contact met de gemeenschap zijn belangrijke factoren voor het welbevinden van kinderen. Een ondersteunend thuisklimaat is van belang voor de ontwikkeling van kinderen. Scholen kunnen hierin een rol spelen door ondersteuning te bieden aan ouders. We onderscheiden hier de volgende aspecten: communicatie met ouders, ondersteuning van ouders en verbinding met de gemeenschap.

A. Communicatie met ouders

1. Houding/voorleven

- Leraren moeten een open houding aannemen en transparant zijn in hun communicatie met ouders om hun vertrouwen te winnen.
- Cultuurresponsief zijn, goed op de hoogte zijn van de thuissituatie van de leerlingen en van de betrokkenheid van ouders thuis, waardering hebben voor de (andere) gezinscultuur en geen vooroordelen hebben ten aanzien van de competenties en wil van ouders om hun kind te helpen met het leren thuis. Dit is nodig om in de klas op een adequate manier te kunnen inspelen op de pedagogische behoeften van leerlingen en een vruchtbare relatie met de ouders te kunnen aangaan.
- Een positief klasklimaat creëren, waarbij het van belang is dat de sfeer op school model staat voor de relatie tussen de school en ouders.

2. Uitnodigen, informeren

- Handreikingen doen aan ouders, bijvoorbeeld door ze op school uit te nodigen, telefonisch contact op te nemen of nieuwsbrieven te verspreiden.
- Een digitaal platform voor informatie-uitwisseling met ouders en leerlingen. Dit draagt bij aan contact met de leraar, ondersteuning thuis en (meta)cognitieve en sociale vaardigheden.

3. Leraren professionaliseren in educatief partnerschap

- Professionaliseringsactiviteiten voor leraren om de taal en cultuur van hun leerlingen beter te begrijpen. Dit resulteert in een open houding bij de leraren die de ouders veel mogelijkheden bieden tot informeel contact en als zodanig bijdragen aan een verbetering van het contact met de ouders.

Goede communicatie met ouders in de praktijk

Alle zes de voorbeeldscholen doen hun best goed contact met ouders te realiseren. Leerkrachten gaan met ouders in gesprek, creëren een veilige sfeer. Op de Bos en Lommerschool bijvoorbeeld, worden ouders nadrukkelijk niet autoritair behandeld en net als het kind positief benaderd. Kinderen worden niet als 'probleem' benoemd in gesprekken. Uitnodigen voor ouderavonden of tienminutengesprekken en informeren, bijvoorbeeld via nieuwsbrieven is iets wat eigenlijk alle scholen al doen. Voor sommige ouders blijft de drempel naar school hoog. Op sommige voorbeeldscholen wordt die drempel verlaagd door ouders de mogelijkheid te geven altijd even binnen te kunnen lopen (de Bos en Lommerschool) of er is een ouderkamer (de Flevoparkschool), waar ouders elkaar kunnen ontmoeten of er zijn ouderochtenden, georganiseerd door de ouder-kindadviseur (Burgemeester de Vlugschool). Tijdens deze ochtenden mogen ouders zelf aangeven waar het over gaat. Zo werd er bijvoorbeeld uitgelegd hoe ze een stemformulier kunnen invullen, maar ook hoe ze hun kind thuis het beste kunnen helpen met de nieuwe taalmethodes. De ouders werd ook verteld dat ze kritische vragen aan de leerkracht mogen stellen.

Op de Rozemarn doet de directie de inschrijvingen bewust zelf met alle ouders, waarbij ook de verwachtingen richting ouders en richting de school worden besproken, je bouwt dan al een relatie op. "We willen samen alles uit het kind halen, maar we kunnen dat als school niet alleen. De ouders zijn toch de deskundigen over het kind." Ook als het minder goed gaat met een kind wordt allereerst met de ouders gesproken (niet hulp van buiten ingeroepen). "We vragen aan ouders heb je tips over hoe wij om kunnen gaan met je kind, wat werkt? We willen open en transparant communiceren."

De Flevoparkschool zet erg in op een goede band met de ouders. Ouders worden onder andere geïnformeerd via nieuwsbrieven. Naast het organiseren van ouderbijeenkomsten worden er ook speciale vaderbijeenkomsten georganiseerd om ook hen op school te krijgen. Omdat zij met andere vaders in gesprek gaan, zorgt dit voor een openhartig gesprek over hun privé-situatie. Tijdens de eerste bijeenkomst werd er ook gevraagd wat zij van de school verwachten, in plaats van wat de school van de ouders verwacht. Leerkrachten worden geprofessionaliseerd in de omgang met ouders: dit onderwerp komt geregeld tijdens

studiemiddagen aan bod op de school. Er zijn ook taallessen voor de ouders: ouders krijgen dezelfde lessen als hun kinderen, zie ook onderdeel B Ondersteuning van ouders. Dit zijn allemaal elementen die de ouderbetrokkenheid vergroten. Een leerkracht verwoordt het belang van ouderbetrokkenheid als volgt: "Hoe meer betrokken de ouders zijn, hoe beter ik de band vind. Waardoor ouders makkelijker naar je toe komen, je het gevoel hebt dat je samen op een lijn zit, dingen met ze kan bespreken die minder goed gaan, of juist goed gaan."

B. Ondersteuning van ouders

1. Betrekken, uitnodigen, laten zien, bespreken

- ouders bij het leerproces betrekken, door bijvoorbeeld uitnodigen in de klas te komen helpen;
- leraren moeten duidelijk zijn in hun verwachtingen van en instructies aan ouders;
- met ouders bespreken hoe de leraar en de ouder samen het leren van de leerling kunnen ondersteunen.

2. Helpen, leren, een rol geven

- ouders helpen om de 'schooltaal' te verstaan en hun kinderen te ondersteunen bij schoolwerk of ouders onderwijzen in de schooltaal;
- ouders een rol geven bij huiswerk (via instructie hiervoor aan ouders; voorlichtingsavonden op school, leerlinggestuurde interactie en communicatie tussen leraar en ouders);
- ondersteuning van ouders bij het lezen door kinderen in de zomervakantie: dit heeft effect op woordenschat en begrijpend lezen van leerlingen;
- ouders helpen bij contact met externen (schoolpsycholoog, logopedist).

Goede ondersteuning van ouders in de praktijk

Een goed voorbeeld van ouders betrekken en een rol geven vindt plaats op de Rozemarn. De ouders worden betrokken bij het leerproces. Ze krijgen bijvoorbeeld woordenlijsten waarmee ze thuis samen met hun kind kunnen oefenen. En er wordt uitgelegd hoe ze dit het beste kunnen doen. Verder geeft de school ook workshops voor ouders en er wordt ook tijdens rapportbesprekingen toegelicht hoe ze hun kind thuis kunnen helpen.

Ook de Kinderboom is een goed voorbeeld van ouders een rol geven en helpen. Zo wordt er met BreinPlein, constructie- en puzzelmateriaal die de hersenen stimuleren, gewerkt. De school stimuleert het gebruik van deze

materialen door ouders en kind samen, door de mogelijkheid te bieden de materialen mee naar huis te nemen. "Je probeert op een heel laagdrempelig niveau ouders binnen de school te krijgen om ze meer betrokken te krijgen bij het onderwijs aan hun kind, omdat ze dat eigenlijk op het gebied van rekenen en taal minder kunnen zijn. Ze doen zelf succeservaringen op en krijgen een positiever beeld van de school zodat ze dat beeld ook weer overbrengen op hun kind." Verder is er op de school een Ouder-kindadviseur aanwezig. Om contact met deze adviseur te bevorderen, lopen leerkrachten soms even mee met ouders om ze over de drempel te helpen.

Ook op de Al Jawhara is er wekelijks mailcontact met ouders. Ouders zijn op de hoogte van de woorden die in de week centraal staan, zodat ze die thuis ook kunnen gebruiken. En ook voor begrijpend lezen krijgen ze tips. Leerkrachten hebben het idee dat ouders wel willen helpen, maar dat ze vaak niet weten hoe. "We bieden naast de twee keer per jaar uitleg van docenten over welke doelen aan bod komen, welke educatieve sites er zijn, enzovoorts, ook twee keer per jaar leerondersteuning voor ouders door een extern iemand." Klok kijken is een voorbeeld waar veel leerlingen op uitvallen, en waar thuis mee geoefend kan worden, evenals met maten: "Kijk twee keer per dag thuis samen met je kind hoe laat het is. Of bekijk verpakkingen, waar staan milliliters op en wat betekent dat?" Zo proberen ze op de Al Jawhara zo praktisch mogelijke tips te geven om thuis met het kind aan de slag te gaan.

C. Verbinding met de gemeenschap

Dat ook een verbinding leggen tussen ouders en de gemeenschap een goede strategie is voor contact en communicatie met ouders blijkt uit de reviewstudie naar ouderbetrokkenheid (Bakker et al., 2013). De school kan helpen om netwerken van ouders te helpen opbouwen. Uit onderzoeken naar brede scholen blijkt dat deze scholen naar het voorbeeld van de Community schools in de Verenigde Staten soms ook werken aan buurtrelaties, vanwege de gedachte dat afstemming in de opvoeding en 'samen optrekken' zou bijdragen aan het vergroten van kansen voor kinderen. 'It takes a village to raise a child' is in dit verband een populaire slogan.

Verbinding met de gemeenschap in de praktijk

De Flevoparkschool is een goed voorbeeld: de school is een centrale plek in de buurt voor clubjes en verenigingen, die gebruik maken van het gebouw. Als tegenprestatie vraagt de directeur de gebruikers van de school om ook lessen voor kinderen, als naschoolse activiteit, te verzorgen. De school straalt openheid en betrokkenheid uit en is de visitekaart van de buurt.

Pijler 2: Pedagogisch klimaat, pedagogisch handelen en schoolcultuur

We onderscheiden hier verschillende aspecten van het pedagogische: de veiligheid en sfeer op de school en in de klas ten behoeve van het welbevinden van de kinderen (pedagogisch klimaat), een positieve houding van leerkrachten ten aanzien van kinderen en hun ontwikkeling op de school en het daarnaar handelen, aandacht op school voor sociaal-emotionele vaardigheden van kinderen en een constructieve cultuur op school, voor het welbevinden van het team.

A. Pedagogisch klimaat op school

- een veilig en ordelijk klimaat in de klas en op school, duidelijke regels opstellen (en daarbij leerlingen betrekken);
- anti-pestbeleid;
- aandacht voor identiteit, proberen kloof tussen thuis- en schoolcultuur te verkleinen;
- geen stigmatisering in verband met herkomst van de kinderen;
- zorgen voor goede fysieke voorwaarden (bijvoorbeeld temperatuur, licht, akoestiek);
- er heerst een familiegevoel op school;
- positieve relaties tussen kinderen onderling.

Hiervoor zijn programma's ontwikkeld, zoals Taakspel, De Vreedzame school

B. Pedagogisch handelen van leerkrachten

1. Houding leerkracht:

- zich richten op leerprestaties, een beroep blijven doen op de capaciteiten van leerlingen, hen uitdagingen bieden, hen niet onderwaarden, hoge verwachtingen hebben;
- ermee rekening houden dat leerlingen met een onderwijsachterstand veelal beter reageren op beloning (extrinsieke motivatie);
- intrinsieke motivatie bevorderen;
- persoonlijke, empathische contacten tussen leraar en leerling;
- goede relatie tussen leerkracht en leerling.

2. Handelen: zorgzaamheid, feedback geven, positieve bekrachtiging, handelen naar hoge verwachtingen, regels stellen, structuur bieden en hierbij een doorgaande lijn bieden.

Een goed pedagogisch klimaat en goed pedagogisch handelen van leerkrachten in de praktijk

We nemen deze pijlers hier samen, omdat ze in de praktijk niet zo duidelijk te scheiden zijn en het één - een goed pedagogisch klimaat – vaak het gevolg is van het ander - het pedagogisch handelen. Een mooi voorbeeld wordt gegeven door de leerlingen van de Kinderboom, die zich vrij en veilig voelen om alles met de juffen te bespreken: "Het is heel fijn dat we gewoon vrolijk tegen elkaar doen en dat als er een probleem is dat we dat gewoon gelijk gaan oplossen met de hele klas, in een kring, en dan stoppen we pas met praten als het

is opgelost.” De leerkracht geeft aan het belangrijk te vinden dit altijd met z’n allen te doen, ze weten toch wel van elkaar dat er ruzie is, en op deze manier leert iedereen ervan. Ze merkt ook dat ze een steeds meer begeleidende rol krijgt, leerlingen luisteren heel goed naar elkaar en geven intussen zelf tips om de ruzies op te lossen. Die veiligheid op school verwoordt een leerling ook nog mooi in het volgende citaat: “Je moet open zijn en veel met je leraar of lerares praten, want als je iets niet goed begrijpt dan krijg je meer ondersteuning, krijg je meer aandacht en dan kan je beter werken. Als je iets niet begrijpt dan moet je dat gewoon toegeven.” De leerlingen in de groepen 7 en 8 zitten ook in een ‘Messenger’ groep met hun juf. Via deze weg kunnen leerlingen uitleg vragen, maar er is ook een meer sociaal gericht contact. De pedagogische aanpak op de Kinderboom kent een doorgaande lijn in de groepen 7 en 8, waarbij de leerkrachten goed en veel samenwerken en leerlingen twee jaar lang bij dezelfde leerkracht zitten.

Een ander goed voorbeeld is Al Jawhara. De school werkt vanuit de Islamitische identiteit. De leerkrachten hebben het idee dat leerlingen zich (meer) op hun gemak voelen dan op een reguliere school en dat leerlingen meer rust ervaren, omdat ze “zichzelf kunnen zijn zoals ze willen zijn, zoals ze thuis ook zijn.” Leerkrachten ervaren dat er geen kloof is tussen thuis en school. De leerlingen worden gestimuleerd hun beste gedrag te vertonen, ook vanuit verwijzingen naar de Islamitische identiteit. Pesten wordt streng aangepakt en leerlingen krijgen daar ook les over (via Vreedzame School en Taakspel, zie ook C. Aandacht voor sociaal-emotionele vaardigheden, hieronder). Kleine conflicten lossen kinderen zelf op en leerlingen leren elkaar te corrigeren en voelen zich verantwoordelijk voor elkaar (ook om een beloning te verdienen als groep). Er zijn ook leerlingen die mediator zijn: zij hebben een training gekregen om te helpen conflicten op te lossen. Op school is ook een ‘afkoelhoek’ en een zitbal, waarop leerlingen hun energie kwijt kunnen. De leerlingen voelen zich naar eigen zeggen veilig op deze school.

Ook de Bos en Lommerschool is een goed voorbeeld van een pedagogische aanpak. De school geeft de leerlingen zelfvertrouwen en heeft hoge verwachtingen, die ook uitgesproken worden. Een leerkracht: “We leggen de lat gewoon heel hoog. En niet in de zin van als je niet voldoet dan...dat niet, wel op een positieve manier. Maar de lat ligt wel hoog. En je moet dit dan ook uitspreken naar het kind, van je kan het echt wel.” Er wordt gedacht in kansen van de kinderen en geaccepteerd dat sommige kinderen moeilijk leren of anders zijn. Het gaat niet meer om kindkenmerken, maar om de ontwikkelingsbehoefte van het kind. Dit wordt bereikt door de leerstof aan te passen en de leerdoelen bij te stellen. De leerlingen geven zelf aan dat het niet erg vinden om in een ‘laag’ niveau te zitten. Ze worden niet veroordeeld, maar er wordt gekeken naar wat de

kansen en mogelijkheden zijn. Sommige kinderen krijgen een training in sociale vaardigheden om hun kansen te vergroten door belemmeringen weg te nemen.

Verder is de Rozemarn een goed voorbeeld van pedagogisch handelen met vooral veel duidelijkheid. De leerkrachten hanteren duidelijke regels voor hun leerlingen en spreken ook andere kinderen aan op hun gedrag, als dat nodig is. Er is een constructieve cultuur, een hecht team: de leerkrachten voelen zich verantwoordelijk voor elkaars leerlingen en zijn toegewijd en tonen veel inzet. Ziekmeldingen komen dan ook weinig voor onder leerkrachten. Daarnaast zijn ze open en stellen zich kwetsbaar op, wat ook kan op deze school. Leerkrachten werken aan het begin van het schooljaar heel bewust aan de sfeer in de groep en aan het klassenmanagement, zodat kinderen zich veilig voelen en met plezier naar school gaan. Ze doen dat met het programma Grip op de groep. De dag voordat het schooljaar voor de leerlingen begint hebben de leraren het er al over met elkaar, er wordt een brainstorm gehouden, hoe gaan we het concreet aanpakken? Wat doe je als de leerlingen maandag binnenkomen? Een opfrisdag. In dit pedagogisch handelen zit ook een doorgaande lijn: de leerkrachten hebben allemaal dezelfde pedagogische aanpak in alle klassen: het team vormt een pedagogische gemeenschap, “Je spreekt ook elkaars kinderen aan, je voelt je ook verantwoordelijk voor de andere kinderen, en kinderen voelen zich verantwoordelijk voor elkaar.”

C. Aandacht voor sociaal-emotionele vaardigheden van kinderen

Goede sociale vaardigheden, positief gedrag en een veilig klimaat zijn randvoorwaarden voor het boeken van winst bij het werken aan achterstanden. Om ervoor te zorgen dat kinderen verantwoordelijkheid nemen voor elkaar, vaardigheden ontwikkelen om om te gaan met verschillen en conflicten zijn programma’s ontwikkeld voor het primair onderwijs, zoals De Vreedzame School en het Programma Alternatieve Denk strategieën.

Aandacht voor sociaal-emotionele vaardigheden in de praktijk

De Burgemeester de Vlugschool besteedt veel aandacht aan sociaal-emotionele vaardigheden. De leerlingen zelf noemen de Kanjertraining, bedoeld om te leren hoe ze moeten samenwerken. Ze kunnen een pet opzetten waarvan de kleur aangeeft hoe ze zich voelen: boos, verdrietig, enzovoorts. De Kanjertraining helpt ze ook om te zien hoe ze zich gedragen: ben je meeloper of juist jezelf? De kinderen helpen elkaar op basis van de kleur van hun pet. De leerlingen krijgen deze training vanaf groep 3. Ze vinden de training erg leerzaam, ook voor de toekomst: “Als je later naar de middelbare school gaat en je wordt

gepest, dan weet je hoe je moet ingrijpen." De kinderen krijgen ook 'heldenles'. Ze leren daarmee hoe ze een ruzie op het schoolplein moeten oplossen. Deze Kanjertraining zorgt er ook voor dat de leerlingen in elke klas weten hoe ze zich moeten gedragen: "Voorheen hadden we niet echt een sociale vaardigheidstraining. We hebben het nu ongeveer zes jaar en als je aan een kind vraagt wat voor pet ze op hebben, een kind uit groep 3 weet waar je het over hebt en een kind uit groep 8 weet waar je het over hebt. Je spreekt allemaal dezelfde taal en ik denk dat dat bijdraagt aan ons succes."

Meerdere scholen stellen eisen aan het gedrag van de leerlingen en maken hun verwachtingen expliciet. Een leerkracht hierover: "We krijgen dat vaak teruggekoppeld van bijvoorbeeld musea, wat hadden jullie kinderen er de aandacht bij, wat fijn!"

D. Constructieve schoolcultuur/pedagogische gemeenschap

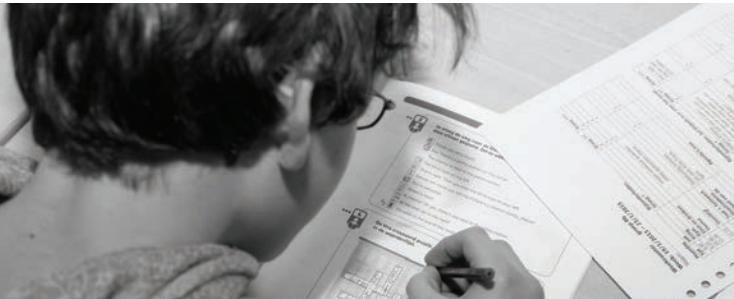
Een hecht, stabiel team met gering verloop, open communicatie binnen het team en elkaar vertrouwen zijn belangrijk binnen een school. In een pedagogische gemeenschap voelt het hele team zich verantwoordelijk voor alle kinderen.

Een constructieve schoolcultuur in de praktijk

De Flevoparkschool heeft een goed en stabiel team. De leerkrachten halen veel motivatie uit de directeur, die heel gepassioneerd is en ook voor leuke uitjes voor zijn team zorgt. Hij maakt een praatje met iedereen, is kritisch en veeleisend, maar geeft ook ruimte aan het proces. De leerkrachten geven aan dat ze het fijn vinden dat er niet teveel van bovenaf wordt opgelegd, maar dat zij dit zelf mogen invullen. De oprechte interesse en aandacht voor alle teamleden draagt bij aan een goede sfeer. Zo zegt een leerkracht: "De directeur moet niet alleen voor de goede sfeer zorgen natuurlijk, maar hij moet er ook voor kunnen zorgen dat je je als leerkracht op je plek voelt en dat je gehoord en gezien voelt en dat je je daardoor ook 100% wilt inzetten voor de school." De leerkrachten geven aan dat ze zichzelf kunnen zijn.

Ook op de Bos en Lommerschool is er een goede communicatie tussen alle leerkrachten. Alle neuzen wijzen dezelfde kant op, de meeste beslissingen gaan in overleg: er wordt democratisch besloten. De eilandjescultuur die er ooit heerste, is er niet meer. De leerkrachten zijn erg betrokken en gepassioneerd.

Pijler 3: Didactisch handelen

Onder het didactisch handelen verstaan we de wijze van instructie geven, werken in groepen en differentiëren, het volgen van de ontwikkeling van leerlingen en deze zichtbaar maken. Bij zowel de instructie als de manieren van differentiatie is het van belang dat er een doorgaande lijn¹ is.

A. Instructie

- een duidelijke focus leggen op doelen;
- herhalen van de lesstof;
- aanpassen van informatie aan het referentiekader van de individuele leerling;
- met aanschouwelijk onderwijs abstracte begrippen, zoals breuken, verduidelijken;
- stellen van inzichtvragen;
- een bondige heldere instructie, niet te lang klassikaal.

Goede instructie in de praktijk

Op alle voorbeeldscholen wordt gewerkt met een korte en bondige instructie (bijv. het ADI-model). Op de Bos en Lommerschool kijken ze bij de instructie goed naar de begrijpelijkheid omdat de leerkrachten merkten dat de kinderen de vragen niet snapten. Ze hebben toen de fouten van de leerlingen geanalyseerd, zodat vraagstellingen aangepast kunnen worden. Leerkrachten leggen de leerlingen uit waarom ze iets moeten doen; het doel van de les wordt benoemd (ook bij de kleuters; het was een eye-opener voor de leerkracht dat je doelen bij de kleuters al op een voor hun begrijpelijke manier kan benoemen). Dit zorgt er volgens de leerkrachten voor dat de kinderen meteen weten waar ze mee bezig zijn en waarom. Effectieve leertijd wordt op school belangrijk gevonden. De klas is zo ingericht dat ze niet teveel tijd kwijt zijn aan wisselingen.

¹ Uit de bestudeerde literatuur komt 'doorgaande lijn' in het didactisch handelen niet als effectief naar voren. Vaak wordt wel aangenomen dat dit van belang is en scholen noemen dit zelf ook als een belangrijk onderdeel.

Er wordt heel efficiënt met de tijd omgegaan, aldus de directie.

Zowel op de Bos en Lommerschool als op Al Jawhara zien we in het didactisch handelen een doorgaande lijn.

Op Al Jawhara doen alle docenten mee met teamscholing en –ontwikkeling, ook de vakdocenten. Zo wordt ook in de Islamles gebruik gemaakt van de methode voor begrijpend lezen. Kennis, vaardigheden en afspraken worden goed geborgd, maar er wordt ook gekeken of herziening nodig is. Nieuwe leerkrachten worden in de werkwijze meegenomen door begeleiding van hun collega's uit de parallelklas.

Op de Bos en Lommerschool worden afspraken van het team op papier gezet en leerkrachten moeten allemaal dezelfde aanpak hebben. Dit zorgt voor duidelijkheid voor het kind, omdat de regels in elke groep hetzelfde zijn. "In het kwaliteitshandboek staat per vak beschreven wat we daar allemaal over hebben afgesproken zodat iedere groep dat ook doet. We hebben ook vaak observaties bij elkaar om te kijken of het wel gaat zoals we hebben afgesproken en wat nog eventueel beter zou kunnen."

B. Werken in niveaus en coöperatieve werkvormen

Differentiatie of het werken in niveaus is niet per definitie effectief. Indelen naar leerprestaties kan wel leerwinst opleveren. Docenten kunnen dan beter maatwerk leveren. Essentieel bij indelen naar leerprestaties is dat dit alleen goed werkt als leerlingen uitgedaagd blijven worden en de eisen aan hen niet naar beneden bijgesteld worden. Als de eisen en verwachtingen die aan leerlingen worden gesteld verhoogd worden, stijgen de leerprestaties. Het hebben van hoge verwachtingen is bij differentiatie dus essentieel. Daarbij hoort ook leerlingen (meer) uitdagingen bieden, wat ook een effectieve strategie blijkt.

Om niet alleen groepjes te vormen op basis van niveau en om het samenwerken van leerlingen te bevorderen, passen sommige scholen bijvoorbeeld coöperatief leren toe. Dat draagt bij aan het leren, aan het samenwerken en aan een positief klimaat op school, zo leert de praktijk (zie hieronder).

Werken in niveaus en coöperatieve werkvormen in de praktijk

Op de Bos en Lommerschool zijn er aparte leerlijnen voor leerlingen met een bepaalde achterstand, naast niveaus (volgens ADI, activerende directe instructie) waarmee gewerkt wordt. Een leerkracht zegt in dit verband: "We willen er voor iedereen zijn. We proberen iedereen aan boord te houden."

De leerkrachten gaan uit van de ontwikkelingsbehoefte van het kind en kansen. De leerdoelen en leerstof worden daarop aangepast. Zo is er bijvoorbeeld een programma voor kinderen die extra ondersteuning krijgen, maar ook een programma voor kinderen die op een hoger niveau mogen werken. Er is ook een nieuwe werkwijze (IPC²) op school geïntroduceerd, via studiedagen, waar bij vaardigheden worden geleerd door de leerling zelf te laten onderzoeken. Alle leerkrachten stonden hiervoor open.

Coöperatieve werkvormen worden toegepast op Al Jawhara. Kinderen van verschillende niveaus werken dan samen, waarbij de een de ander helpt. Als leerkracht probeer je los te laten, je kijkt toe en je observeert "en leerlingen zijn dan écht bezig met de stof, ze stellen elkaar vragen, corrigeren elkaar." Dat was wel spannend voor de leerkrachten, nu ze er een aantal jaren mee bezig zijn merken ze dat het effect heeft: "leerlingen kunnen met z'n drieën beter met de tekst (van begrijpend lezen) uit de voeten dan als jij als leerkracht het doet, dat klassikale vinden ze doodsaai, en klassikaal haal je het helemaal niet in drie kwartier. Ze praten nu ook meer, alle leerlingen zijn dan veel meer bezig met taal". De Burgemeester de Vlugschool heeft op andere manieren aandacht voor samenwerken. Kinderen die uit zichzelf niet zozeer samenwerken, zoals jongens en meisjes, worden bewust gemixt, zodat ze leren samenwerken. Het samenwerken van leerlingen met een achterstand met de wat 'slimmere' wordt ook bevorderd. Als er bijvoorbeeld een leerling is die slecht is in rekenen, dan vraagt een andere leerling die hier goed in is of diegene hulp nodig heeft. Het samenwerken draagt dus niet alleen bij aan het proces van het kind zelf, maar ook aan een positief klimaat in de hele groep. Er wordt gewerkt met een smileysysteem als indicatie van hoe goed er wordt samengewerkt. In sommige klassen worden leerlingen ook beloond als ze goed samenwerken.

C. Ontwikkeling volgen en zichtbaar maken, cyclisch werken, feedback en verantwoordelijkheid voor het leerproces geven

- kijken wat de leerling al/nog weet en daarop aansluiten, ontwikkeling volgen, cyclisch werken;
- leerlingen verantwoordelijkheid geven voor het leerproces;
- zorgen dat de evaluatie of het leerplan op schema ligt;
- toetsen met daarop volgend gerichte feedback (nabespreking) en foutenanalyses maken.

² International Primary Curriculum (IPC) is een eigentijds curriculum voor het basisonderwijs.

Ontwikkeling volgen en cyclisch werken en leerlingen verantwoordelijk maken voor hun leerproces in de praktijk

Op de Kinderboom richten leerkrachten zich meer op groei van de leerling dan op het eindresultaat. De ontwikkeling wordt ook op een open en veilige manier met de leerlingen besproken. De leerlingen vertelden dat ze bijvoorbeeld een app (Snappet) gebruiken waarmee ze kunnen zien op welke onderwerpen ze nog kunnen groeien. Ze krijgen gelijk de uitslag op de gemaakte opgaven. Docenten kunnen de voortgang monitoren en eventueel extra uitleg geven waar nodig. De leerlingen zelf gaven ook aan dat deze werkwijze ze motiveert: "Ik denk dat de kinderen ook meer motivatie krijgen omdat je bijvoorbeeld heel erg omhoog gaat en als je iets goed hebt dan word je heel blij en dan wil je verdergaan en als je bijvoorbeeld je werk afhebt dan krijg je hele leuke beloningen daarvoor." "Ik ben gisteren van een C naar een A gegaan, dan word je wel heel blij en dan krijg je meer motivatie om te gaan werken." Kinderen hebben op deze manier grip op hun eigen prestaties en vooruitgang, omdat de focus op groei ligt en niet op het eindniveau. Deze manier van werken leidt ertoe dat er veel minder kinderen uitvallen, er wordt heel veel aan de preventie gedaan. De orthopedagoog heeft het idee dat ze op de school effectiever kan werken. Hier zit ze 'aan de voorkant' te werken: "een kind valt uit, dan gaan we extra leesbegeleiding geven, we vragen extra arrangementen aan, we zien het niet als probleem, terwijl als je als reguliere orthopedagoog werkt dan ben je aan het repareren wat er in het onderwijs is blijven liggen."

Op de Kinderboom leren de leerlingen in groep 3 ook al doelen te stellen voor zichzelf, bijvoorbeeld: hoeveel van de tien woorden ga je goed schrijven? In het begin onder- of overschatten leerlingen zichzelf maar na verloop van tijd leren ze zichzelf beter kennen en leren ze inschatten op welk niveau ze zelf zitten, waar ze naartoe willen en wat ze nodig hebben om dat te bereiken. Op deze manier proberen de leerkrachten bewust aandacht te geven aan het uiten van die hoge verwachtingen: "ik ben jouw juf, ik weet zeker dat je dit kan dus ga het nu maar doen. Dat geeft ze vertrouwen."

Op Al Jawhara worden zowel de vaardigheidsgroei van de klas als die van individuele leerlingen goed gemonitord. De resultaten van de M en E toetsen (de vaardigheidsgroei) worden hiertoe per leerling en per groep geanalyseerd om gerichter te kunnen werken, dit gebeurt met één document per leerling door de jaren heen, zo wordt er veel informatie per leerling verzameld en kan je gebruik maken van de kennis van voorgaande jaren over een leerling. "We doen veel meer met de gegevens die we hebben dan voorheen: we kijken bijvoorbeeld op welke categorieën leerlingen uitvallen." Deze analyses worden besproken met de IB-er tijdens de groepsbespreking maar ook tijdens teambesprekingen aan elkaar gepresenteerd. Een leerkracht zegt: "we pre-

senteren de analyses, de doelen, wat we willen bereiken, hoe we ervoor staan. We kijken naar de resultaten, welke kant we op willen en hoe we dat willen bereiken." Bij tegenvallende groei wordt er gezocht naar een verklaring en naar wat er aan gedaan kan worden: "wat kan ik veranderen, in leerkrachtgedrag en aanpassingen in de stof?". "Door dit te presenteren leer je van elkaar, je deelt je succesverhalen, maar je blijft ook op de hoogte van elkaar en de doorlopende lijn."

Het is wel administratief werk, maar het heeft een duidelijke meerwaarde voor de leerkrachten. Je blijft je leerlingen volgen, hebt de leerlingen goed in beeld en weet of ze zich goed doorontwikkelen en zo kan je snel je aanpak of de stof aanpassen, voor leerlingen die moeilijk meekomen, maar ook juist voor leerlingen die meer aankunnen".

Pijler 4: Professionalisering en ondersteuning van docenten; professionele leergemeenschap

Goed onderwijs staat en valt misschien wel met goede leerkrachten, een goed team. Professionalisering van leerkrachten, specifiek op het lesgeven aan potentiële achterstandsleerlingen, hen daarbij ondersteunen, en een professionele leergemeenschap vormen is daarom een belangrijke pijler. Wat dat betekent, vullen we hieronder nader in, met na de onderverdeling in 'effectieve professionalisering', 'ondersteuning van docenten' en 'een professionele leergemeenschap vormen en leercultuur hebben' enkele goede praktijkvoorbeelden die vaak meerdere aspecten van pijler 4 bevatten.

A. Effectieve professionalisering

- professionalisering door leraren moet continue plaatsvinden; professionalisering moet praktijkgericht en aanschouwelijk zijn, met theoretisch elementen en met coaching en feedback;
- het coachen en mentoren van beginnende docenten door ervaren collega's, intensief samenwerken met ervaren docenten;
- docenten niet alleen scholen in pedagogisch-didactische of taalvaardigheden, maar ook trainen/professionaliseren in sociale vaardigheden en in contact met ouders op het 'cultuurresponsief' zijn.

B. Ondersteuning van docenten:

- met het oog op professionaliseringsactiviteiten tijd vrijstellen en een kennisnetwerk onder scholen opzetten;
- de docenten enige vrij te besteden, niet lesgebonden tijd geven;
- ondersteuning opbrengstgericht (datagestuurd) onderwijs gericht op verbetering van schoolprestaties en bij analyseren toetsgegevens, bijvoorbeeld door de IB'er.

C. Een professionele leergemeenschap vormen en leercultuur hebben

- leren van en met elkaar, bijvoorbeeld door werkgroepen in te stellen;
- er is een open communicatie onder de professionals;
- men werkt goed samen en vertrouwt elkaar, er heerst een veilig schoolklimaat;
- er wordt gericht op een hoger doel;
- er is een focus op onderwijs in plaats van op administratie en beheer;
- de school gedraagt zich als een lerende organisatie;
- nieuwe inzichten worden in de praktijk ingevoerd;
- er worden tevredenheidsonderzoeken uitgevoerd onder leerlingen en personeel.

Praktijkvoorbeelden van effectieve professionalisering en een professionele leergemeenschap

Op de Bos en Lommerschool worden hoge eisen aan de leerkrachten gesteld. Tijdens elke bouwvergadering staat een indicator van de kijkwijzer centraal. Dan bespreken de leerkrachten hoe ze aan deze indicator werken en of ze nog aandachtspunten hebben. "Dat houdt ons scherp." Er wordt ook veel geobserveerd door de IB'er en de bouwcoördinator om te zien wat er verbeterd kan worden. De uitkomsten van deze observaties komen in een kwaliteitsmap en worden met elkaar besproken. Voor nieuwe leerkrachten vindt er een strenge selectie plaats. Er is een kwaliteitshandboek voor nieuwe leerkrachten. Het eerste jaar dat een nieuwe leerkracht werkt, krijgt deze veel begeleiding en wordt hij/zij meteen bij alles betrokken. Maar daarna moet je als leerkracht wel een bepaald niveau halen, anders wordt je contract niet verlengd, zo zegt de directrice. Dit heeft onder andere als gevolg dat er de laatste twee jaren een tekort is aan leerkrachten op deze school. De leerkrachten vullen dit zelf op door meer dagen te gaan werken.

Ook op de Rozemarn wordt er gewerkt met kijkwijzers. Per vak is een eigen kijkwijzer ontwikkeld door de werkgroepen waar leerkrachten van elke bouw in zitten. Zo kunnen ze kijken of de afspraken nog leven in het team. De werkgroepen kaarten onderwerpen aan en brengen deze in bij het MT. Zo krijgt iedereen de ruimte om mee te denken en mee te ontwikkelen.

Op Al Jawhara volgt het hele team al meerdere jaren scholing in didactiek, vooral gericht op begrijpend lezen. Iedereen doet mee met deze scholingen, "van de conciërge tot de directeur." Docenten spreken tijdens studiedagen over hun doelen, hoe ze ervoor staan en hoe ze deze doelen kunnen bereiken. Daarbij is er op de school sprake van een professionele leercultuur, een leer-gemeenschap. De leerkrachten maken deel uit van verschillende commissies (begrijpend lezen, ICT, rekenen). Deze commissies bezoeken klassen, richten zich op verbeterpunten en monitoren de voortgang. Nieuwe leerkrachten worden meegenomen in deze commissies, die worden begeleid door meer ervaren leerkrachten. De commissies zijn een vorm van gedeeld leiderschap, omdat de leerkrachten veel input leveren. Dit gedeeld leiderschap zorgt voor draagvlak voor verbeteringen. Er wordt daarbij vooral gekeken naar waar het team behoefte aan heeft. Daarnaast zijn er lesbezoeken van collega's of door de directrice en IB'er. Deze lesbezoeken zijn geen beoordelingen maar gericht op advies en verdere ontwikkeling van leerkrachten.

Ondersteuning van leerkrachten, met name door de IB'er, vindt op alle scholen plaats, evenals vrijroostering voor professionalisering. Ook wordt er op meerdere scholen gewerkt met video-interactie coaching. Op de Kinderboom hebben ze bijvoorbeeld gezamenlijk een training didactisch coachen van de IB'er gevolgd (en de IB'er deed een opleiding video-interactie begeleiding) waar ze in kleine veilige groepjes geschoold werden om zowel elkaar als de leerlingen te coachen. Tijdens deze fase werd aandacht besteed aan feedback geven en was er aandacht voor strategieën voor leren en denken. Leerkrachten werden veel gefilmd gedurende deze periode. De IB'er merkt dat na dit tweejarige traject "er meer bewustwording is, meer zelfvertrouwen, er wordt meer feedback gegeven, bewuster omgegaan met feedback (benoemen wát er goed gaat in plaats van dát het goed gaat) en leerkrachten vragen meer door, stellen meer waarom- en nadenkvragen. Er worden meer gesprekken met leerlingen gevoerd met name op het gebruik van strategieën. Leerkrachten moesten zich kwetsbaar opstellen: het blijft spannend om gefilmd te worden. Je leert er zo ontzettend veel van, om naar jezelf te kijken, om te reflecteren op jezelf en om met elkaar in gesprek te gaan. Ook dit leidt weer tot gezamenlijk jargon."

Op de Kinderboom vindt het MT het belangrijk dat er keuzes, zoals de keuze voor het didactisch coachen, worden gemaakt: "de planning van een jaar zit zo vol, en dan maken we keuzes op basis van wat bewezen effectief is, wat je wel en niet kan doen."

Pijler 5: Extra aandacht en ondersteuning voor leerlingen

Potentiële achterstandsl leerlingen hebben vaak extra aandacht en ondersteuning nodig. Hoewel intensieve lesprogramma's gericht op het wegwerken van taal- en rekenachterstanden nodig zijn, ontbreekt het achterstandsl leerlingen ook vaak aan kennis van de wereld, wat voor meer wereldoriëntatie pleit. Uit onderzoek blijkt dat aandacht voor bijvoorbeeld kunstonderwijs ook een effectieve strategie is. Eerder onderzoek heeft ook het belang van geïntegreerd taalonderwijs aangegeven³ ('elke les is een taalles'). Hieronder zetten we de effectieve aanpakken op een rij met praktijkvoorbeelden van scholen.

- A. Extra aandacht voor basisvaardigheden en studievoordigheden⁴, intensieve lesprogramma's gericht op het wegwerken van achterstanden
- B. Aandacht voor kennis van de wereld (en geïntegreerd taalonderwijs)
 - kunstonderwijs
 - wereldoriëntatie en integratie met taalonderwijs

³ Zie bijvoorbeeld Emmelot & Van Schooten (2006) en Van Schooten & Emmelot (2004).

⁴ Uit overig onderzoek dan ons literatuuronderzoek blijkt dat executieve functies een belangrijke groep vaardigheden zijn. Het zijn de controlefuncties van de hersenen. Ze controleren en sturen op denken en gedrag. Ze zorgen voor gereguleerd handelen. Je hebt ze niet alleen nodig voor schooltaken, maar ook in het dagelijks leven. Wanneer leerlingen zich deze vaardigheden hebben eigengemaakt, hebben ze de basis gelegd voor goede studievoordigheden. (zie bijvoorbeeld: <http://jongekind.slo.nl/lexicon/executieve-functies> en <https://www.route11.nl/executieve-functies>)

Extra aandacht voor basisvaardigheden, maar ook aandacht voor wereldoriëntatie in de praktijk

Op alle zes de scholen is er gedurende de hele schoolloopbaan veel (extra) aandacht voor taal: woordenschat, begrijpend lezen, boeken lezen, spreken, etc.

Op Al Jawhara is veel aandacht voor begrijpend lezen, technisch lezen en woordenschat (woordclusters en consolideerspelletjes). Voor begrijpend lezen wordt Nieuwsbegrip gebruikt, waarbij coöperatieve werkvormen ervoor zorgen dat ook de taalproductie aandacht krijgt. De leerlingen kunnen thuis gebruik maken van de online versie van Nieuwsbegrip. Ook bij andere vakken waar grote stukken tekst aan bod komen, bijvoorbeeld in de Islamles en wereldoriëntatie wordt gebruik gemaakt van de aanpak van Nieuwsbegrip en coöperatieve werkvormen. Daarnaast is de school ook gericht op bredere oriëntatie en kennis maken met de buitenwereld (uitstapjes naar musea en 'een taaltrip'): ook wereldoriëntatie krijgt aandacht. Een heel praktisch voorbeeld is dat tijdens de laatste staking de cultuurcoördinator alle ouders een mailtje stuurde om ze te attenderen op de vrije toegang bij het Scheepvaartmuseum, volgens de leerlingen was bijna de hele school die dag daar aanwezig geweest.

Op de Burgemeester de Vlugschool wordt er tot groep 5 vooral een inhaalslag gemaakt om de taalachterstand van leerlingen weg te werken. Veel vakken zijn zo opgezet dat er veel focus is op taal en begrijpend lezen. De leerkrachten bieden heel veel woordclusters aan, zodat de kinderen een kapstok hebben van woorden en als bepaalde lessen aan bod komen, ze die woorden herkennen en de teksten beter begrijpen. Verder worden bepaalde vakken, zoals wereldoriëntatie, zo aangeboden dat het heel erg gericht is op taalverwerving. De leerlingen zijn dan niet alleen bezig met wereldoriëntatie, maar tegelijkertijd ook met begrijpend lezen. De directeur zegt: "Ik heb geprobeerd taal als verbindende factor in te voeren, toen ik hier begon waren het losstaande elementen die werden gedaan." Verder zijn de naschoolse activiteiten (pijl 6) ook taalgerelateerd. De school werkt ook aan studievoordigheden op het gebied van informatieverwerking. Hiervoor wordt de methode Blits gebruikt. De methode sluit aan bij de inhoud van de Cito-toetsen voor studievoordigheden. Daarnaast is er ook aandacht voor de brede (culturele) ontwikkeling op school. Leerlingen doen mee aan een talentenweek, die georganiseerd wordt door de cultuurcoördinator op school.

Op de Rozemarn wordt naast het cognitieve ook aandacht aan het creatieve besteed: "We gaan naar musea en theatervoorstellingen. Ons concept is ook breed, dat draagt bij aan woordenschat maar ook aan de sociale cohesie. Omdat ze veel samen doen na school helpen de leerlingen elkaar ook gedurende

de lessen, maar ook door de groepen heen, bijvoorbeeld het tutorlezen." De directeur zegt: "we proberen het nu samen te vatten in burgerschap, dat is toch een sterk punt van de school, dat hoort bij onze school en dat zie je in alle lagen terug. Zo zijn er kinderen van 42 verschillende nationaliteiten op deze school en wordt er veel aandacht besteed aan het accepteren van elkaar, waar je ook vandaan komt. En dat doen de leerlingen ook gewoon, iedereen kan zichzelf zijn en kinderen interesseren zich ook voor de andere culturen."

C. Ondersteuning in of voor de school (ouder-kind adviseurs, logopedist, orthopedagoog, gedragsspecialist, fysiotherapeut)

Praktijkvoorbeelden van ondersteuning ten behoeve van leerlingen

Het is prettig als er voor leerlingen met bepaalde problemen, gedragsproblemen, spraakproblemen, etc. een specialist op school of in de buurt is, maar het is ook belangrijk dat er ondersteuning is voor gezinnen met sociale problematiek. Dan kunnen leerkrachten bepaalde problemen die ze signaleren bij leerlingen of gezinnen bij iemand anders neerleggen en zelf focussen op het lesgeven.

Op de Kinderboom zit een ouder-kindadviseur en iemand van de stichting DORAS (voor welzijnswerk, maatschappelijk werk en schuldhulpverlening) in de school. De MADI ondersteunt gezinnen bij het beroep doen op aanvullende financiële faciliteiten. De ouder-kindadviseur ondersteunt gezinnen van kinderen in problematische situaties. Het doel is de kansen te verbeteren en mogelijkheden te vergroten van deze kinderen en ouders. De leerkrachten zijn zich bewust van de noodzaak van hulp aan ouders bij doorverwijzen: "je moet al een band hebben met de ouders en dan een keer voorstellen 'we hebben op school iemand met wie je kan praten, lijkt dat je wat? Ik loop wel even mee.' Ouders moeten toch altijd een drempel over." De noodzakelijke extra ondersteuning (ten behoeve van arrangementen, logopedie, fysiotherapie en sociaal psychologische onderzoek/hulpverlening) wordt zo nabij mogelijk georganiseerd. Zo heeft ook UNIEK als multidisciplinaire zorgpraktijk een zorgcontainer op het schoolterrein geplaatst.

Op de Bos en Lommerschool is eveneens een ouder-kindadviseur aanwezig, maar ook een logopedist en een fysiotherapeut. Hierdoor hoeven kinderen veel minder vaak te worden verwezen naar externen buiten de school. Overdracht naar en instructies voor leerkrachten verlopen zo snel en efficiënt en leerlingen zijn minder lang weg van school als ze specifieke hulp nodig hebben van deze specialisten.

Een aantal van deze scholen slaagt erin om goede resultaten te halen met in alle klassen een of meerdere leerlingen met een cluster 2, 3 of 4 indicatie. Zij slagen er dus in om leerlingen met een beperking en/of grote leerachterstand in het regulier onderwijs op hun niveau te bedienen, onder andere door een goed pedagogisch klimaat te bieden waarin alle leerlingen tot leren komen (zie pijler 2), in de lessen goed te differentiëren (zie ook pijler 3 B en C), en door een goede samenwerking met ouders (pijler 1) en externe ondersteunende organisaties (pijler 5). Zo lijken deze scholen écht passend onderwijs te geven.

Pijler 6: Extra leertijd (buiten schooltijd)

Extra tijd, buiten de schooltijd om, wordt vaak gerealiseerd voor potentiële achterstandsleerlingen, om meerdere redenen: om bijvoorbeeld extra tijd te hebben om de taal te leren, maar ook om activiteiten te kunnen doen die voor sommige kinderen anders niet mogelijk zijn. Veel scholen werken ook samen met voorscholen: leerlingen krijgen dan – bijvoorbeeld via een VVE-programma - eerder de mogelijkheid om de Nederlandse taal te verwerven. Soms werken scholen ook samen met partners om een weekend of zomerschool, ook extra leertijd, te realiseren. Hieronder vullen we de effectieve aanpakken om extra leertijd te creëren nader in met praktijkvoorbeelden.

- A. Extra leertijd voor taal, rekenen, studievoordigheden (bijles)
- B. Activiteiten na schooltijd (sport, fotografie, koken, muziek etc.)

Extra leertijd en naschoolse activiteiten in de praktijk

Op de Kinderboom kunnen de leerlingen zich twee keer per week inschrijven om extra leertijd te krijgen middels een leerlab. Ze hebben ook de mogelijkheid om voordat de lessen beginnen al naar school te gaan en alvast aan opdrachten te beginnen en ze kunnen ook na schooltijd nog doorwerken. Veel leerlingen in de groepen 7 en 8 maken daar gebruik van, maar ook leerlingen uit de onderbouw komen soms al om acht uur om aan de slag te gaan met dingen die ze nog moeilijk vinden. Daarnaast zijn er ook heel veel naschoolse activiteiten waar alle kinderen heel graag aan meedoen, zodat er geloot moet worden. Leerkrachten geven aan dat leerlingen het heel fijn vinden op school - als ze ziek zijn willen ze toch naar school- , en dus ook graag naschoolse activiteiten doen.

Naschoolse activiteiten worden op alle zes de voorbeeldscholen aangeboden en kinderen komen hier graag naartoe. Sommige teams lopen er wel tegenaan dat ze niet alle dingen binnen de school kunnen doen die ze zouden willen doen, gewoonweg omdat er niet genoeg uren in een dag zitten. Meerdere geïnterviewden zien (nog) meer aandacht voor kunst en cultuur, muziek, techniek etc. als een mooi, maar, zeker gedurende de schooldag, niet heel realistisch, ideaalbeeld.

C. Voorschool in de school met VVE-programma

Hoewel de effectiviteit van VVE-programma's niet eenduidig is, lijkt voor- en voerschoolse educatie wel leerwinst op te leveren⁵. De scholen zelf vinden het belangrijk als de voerschool in het schoolgebouw zit. Dat maakt samenwerking en afstemming beter mogelijk.

Goede samenwerking met de voerschool in de praktijk

Op onder andere de De Flevoparkschool en de Rozemarn zit de voerschool in het schoolgebouw. Dat maakt samenwerking makkelijker te organiseren en deze vindt ook plaats. Op de Flevoparkschool wordt de voerschool bij de school betrokken: elke woensdag wordt er door de leidsters van de voerschool meegelopen bij de kleuters. Dit bevordert de aansluiting tussen voerschool en school. Een probleem is dat ouders sinds 2018 een bijdrage moeten betalen voor de voerschool wat ervoor gezorgd heeft dat enkele ouders hun kind van de voerschool hebben gehaald.

Op de Rozemarn is de ervaring van de school dat kinderen die niet van de voerschool komen meer moeite hebben met taal en met aanpassing aan school. De school en voerschool werkten tot voor kort heel veel samen: leidsters van de voerschool woonden bouwvergaderingen en studiedagen bij, wat zorgde voor veel afstemming. Door de harmonisatiewet zijn de werktijden van leidsters veranderd (er is een middaggroep bijgekomen) en is deelname aan bouwvergaderingen niet meer mogelijk. Leidsters kunnen immers geen 'vrij' nemen voor de studiedagen. Nu vallen de VVE-leidsters dus buiten het team.

D. Zomerschool

De literatuur laat zien dat zomerscholen kunnen helpen om vakantiekennisverlies tegen te gaan en ook leerwinst opleveren.

⁵ Zie IBO, 2017.

Vakantieschool in de praktijk

Voor leerlingen uit de middenbouw van de Flevoparkschool die achterblijven met taal is er extra les mogelijk tijdens vakantie (op drie dagen). Zij krijgen ook één keer per week na schooltijd extra les. Deze lessen worden bewust verzorgd door de eigen leerkrachten, in plaats van externen, omdat zij de kinderen kennen, de methodes kennen en precies weten waar de kinderen zitten en wat ze nodig hebben.

Pijler 7: Leiderschap

Goed leiderschap is voor alle scholen belangrijk. Maar wat is 'goed leiderschap'? Dat hebben we hieronder uiteengelegd in bevorderen van professionalisering en innovatie, zorgen voor een leergemeenschap, doelgericht zijn en de focus op het proces leggen en ondersteunen.

A. Bevorderen professionalisering en innovatie

- faciliteert de professionele ontwikkeling van leraren;
- managet en ondersteunt verandering;
- er wordt actief goed en passend gekwalificeerd personeel geworven ('strenge selectie').

B. Zorgen voor leergemeenschap en constructieve schoolcultuur

- stimuleert dat de gemeenschap inbreng heeft in schoolverbetering;
- zorgt voor een hecht team/constructieve schoolcultuur;
- draagt zorg voor een gedeelde besluitvorming en collegialiteit.

Bevorderen van professionalisering en zorgen voor een leergemeenschap in de praktijk

Op de Bos en Lommerschool worden leerkrachten ingezet op basis van hun sterke punten en interesses. Zo zegt de directrice: "De IB'er bijvoorbeeld heeft de financiën als taak. Ik hoef alleen maar te vragen wat we in kas hebben en wat kunnen we uitgeven. Heerlijk! Zij vindt het leuk en ze is er goed in en ik niet. Nou, waarom zou je daar geen gebruik van maken met elkaar?" Bij nieuwe leerkrachten vindt een strenge selectie plaats, maar ze worden ook goed

begeleid. De werkdruk voor leerkrachten wordt verminderd door inzet van vakdocenten. Beslissingen worden democratisch genomen, maar sommige besluiten worden ook door de directie alleen genomen, wat volgens leerkrachten soms ook nodig is. Op de Bos en Lommerschool worden er door de directie hoge eisen aan leerkrachten gesteld. Zo wordt van de leerkrachten verwacht dat ze op woensdag tot half 4 op school zijn, op donderdagen tot 4 uur en op de overige dagen tot half 5. Op deze manier is er veel mogelijkheid tot overleg. Maar leerkrachten worden ook beloond voor hun inzet. Het team is sterk gemotiveerd en er heerst een open sfeer met plezier in het werk.

Een constructieve schoolcultuur zorgt voor passie en een stabiel team. Nieuwe leerkrachten koppelen aan ervaren leerkracht en goede begeleiding geven helpt ook bij het creëren van een constructieve schoolcultuur.

C. Doelgericht en focus op proces

- zorgt voor het proces en laat de (kwalitatieve) inhoud van interventies over aan de leraren;
- zorgt voor goed gecommuniceerde en heldere doelen gericht op prestatieverbetering;
- houdt de mate van succes in de gaten;
- bewaakt het minimum aantal lesgebonden uren;
- vertoont stabiel leiderschap.

D. Ondersteunen

- beheert de middelen in relatie tot de doelen op een goede manier;
- faciliteert de professionele ontwikkeling van leraren.

Doelgerichtheid, focus op het proces en ondersteuning in de praktijk

Op de Flevoparkschool is er volgens de leerkrachten een goede, stabiele leiding door zowel de directie als de bouwcoördinatoren. De directeur zet leerkrachten in hun kracht en geeft ze ruimte en vertrouwen: "We hebben eerst aan iedereen gevraagd, wat wil je graag leren en waar ben je goed in? En die mensen hebben we eigenlijk bij elkaar gebracht." Het team is door verschillende expertises (rekencoördinator, taalcoördinator) en werkgroepen sterk en bekwaam en in staat aan te geven wat nodig is. De directeur geeft grenzen aan en bewaakt het proces, zorgt dat afspraken worden nagekomen. Hij is goed in het regelen van subsidies om leerlingen te ondersteunen en hij weet ook goed hoe hij politieke wegen moet bewandelen om bijvoorbeeld speelpleinen te regelen.

Op de Burgemeester de Vlugschool heeft de directeur een aantal jaren geleden een kritische reflectie gemaakt van zijn school met het oog op inspectiebezoek. Los van de Cito-scores vond de directeur bepaalde aspecten van het onderwijs niet goed, maar de inspectie gaf ze op deze gebieden een ruim voldoende. Om toch urgentie voor het verbeteren van deze aspecten te creëren bij het docententeam, heeft hij om hulp bij een zelfevaluatie gevraagd. Gezamenlijk concludeerden ze dat de school op sommige punten onvoldoende scoorde. Met deze kritische reflectie kon de directeur vervolgens het team meenemen in een traject om het te verbeteren. De directeur zorgt ook voor wisselingen in de teams zodat de gedrevenheid van sommige leerkrachten overslaat op anderen: "Wat we nu zien is dat de jongere garde, die ook ingewerkt is door de ervaren leerkrachten, het een en ander van ze overnemen. En dan zie je dus de resultaten."

De directie stelt hoge eisen en heeft een duidelijk doel. Het team is bereid te veranderen en er wordt goed geschoold en ook ondersteund door de directie, die de werkdruk vermindert door het aanstellen van vakdocenten, het inhuren van externen voor naschoolse activiteiten en ondersteuning door specialisten zoals psycholoog en logopedist. Er wordt volgens de leerkrachten nu veel harder gewerkt. Veel leerkrachten zijn op de hoogte van wat de einddoelen zijn en ze hebben een goed zicht op wat het Voortgezet Onderwijs vraagt. Er is daarvoor contact opgenomen met VO-scholen om te vragen wat zij van de leerlingen verwachten.

Op de Kinderboom loopt op dit moment een nieuw visietraject waar het hele team bij betrokken is. Het is een manier om met elkaar in gesprek te gaan en de neuzen dezelfde kant op te krijgen: over het 'waarom' moet eenduidigheid bestaan, het 'wat' en de 'hoe' kunnen dan zelf ingevuld worden. De directeur ondersteunt de leerkrachten. Een voorbeeld hiervan is de omgang met het kort verzuim: dat werd altijd al binnen het team opgevangen (de IB'er nam bijvoorbeeld de klas over), maar dit is nu officieel geregeld. Hiermee wordt geld, dat dus niet meer naar het vervangingsfonds gaat, bespaard. De directeur: "Als iemand een ander vervangt, dan krijgt diegene ook extra betaald, de rest wordt naar rato verdeeld, en dat is heel leuk. We mogen het bij wijze van spreken uitgeven om naar Barcelona gaan, maar we kunnen ook bonnen geven of we laten een masseur komen. Dan denk je dus drie keer per jaar, oh, wat leuk! De werkdruk is hoog, maar dit helpt om een gevoel van erkenning te hebben", zo vertelt de directeur.

Daarbij heeft de IB'er veel tijd om leerkrachten te helpen en vragen te beantwoorden of dingen voor leerkrachten uit te zoeken. Een leerkracht: "je komt

altijd verder na een gesprek met de IB'er." De leerkrachten weten allemaal wat hun doel is. Alles draait om de veiligheid en het welbevinden van de kinderen. De directeur is volgens de leerkrachten erg goed in het binnenhalen van subsidies om dit vervolgens in te zetten voor activiteiten voor en ondersteuning van leerlingen. Leerkrachten voelen dit ook als werkdruk verlagend. Een laatste klein en praktisch voorbeeld van ondersteunen is dat er gewerkt wordt met mini-teams die maximaal een half uur bij elkaar komen: "er wordt niet eindeloos gepraat met zijn allen over dingen die niet iedereen interessant vindt. Iedereen kan aansluiten en als je niet komt, dan mag je er ook niks over zeggen."

Ook op de Al Jawhara zijn de doelen waaraan er het huidige schooljaar gewerkt zal worden duidelijk (dit jaar is dat het stimuleren van hogere orde denken). Hoe dit vervolgens ingevuld wordt, is aan de leerkrachten zelf. Momenteel wordt er met stichting Leerkracht gewerkt: leerkrachten stellen doelen voor de komende weken en komen hier elke week op terug om gezamenlijk te reflecteren op dat deel van het onderwijs dat je samen wil veranderen. De richting wordt uitgezet door de schoolleiding en de leerkrachten vullen het zelf in. Dat zorgt ervoor dat het gedragen wordt door het team en het team actief betrokken is. "Je bereikt hetzelfde, maar er is meer draagvlak en meer motivatie om ermee aan de slag te gaan." De directeur heeft bijvoorbeeld alle lessen bezocht en een schoolbeeld gemaakt op basis van een kijkwijzer. Het team is zelf gaan kijken waar de goede punten zitten en waar de verbeterpunten. De directrice: "Zo krijgt je meer betrokkenheid van het team en voelen ze zich verantwoordelijk voor de richting."

Op sommige scholen bleek dat een directie echt zijn of haar stempel kan drukken op de hele school door focus, bijvoorbeeld op 'denken in oplossingen' en voorbeeldgedrag. Dat stempel zagen de onderzoekers dan terug in een consistent beeld in de interviews met een zelfde soort positieve sfeer bij alle geïnterviewden. Dit kwam sterk naar voren in gesprekken op de de Flevo-parkschool en de Bos en Lommerschool: wat de directie als verklaring voor de goede resultaten noemde, kwam terug in de gesprekken met leerkrachten en leerlingen. Dat gold bijvoorbeeld voor het denken in oplossingen en de werkzaamheid van de 'sova-training' (de Bos en Lommerschool) en de prettige sfeer op school met veel aandacht voor leren (de Flevoparkschool). Zoals een van de leerlingen zei: "Je mag jezelf zijn en je moet je thuis voelen, want dan kun je betere resultaten krijgen." Goed leiderschap is van invloed op de hele school, zo blijkt.

Tot slot

Zonder externe ondersteuning is het moeilijk voor scholen, zeker voor scholen met veel potentiële achterstandsleerlingen, om al het extra's te bieden wat onder de pijlers aan de orde kwam. In de onderzoeksliteratuur kwam het belang van externe ondersteuning ook naar voren. Effectief zijn: ondersteunend gemeentelijk beleid⁶, adequate mate van financiering, externe support (netwerken en monitoring) en externe steun (bijvoorbeeld door de inspectie). De 'blik van buiten' wordt op sommige scholen verwelkomd en helpt om effectiever te zijn. Sommige scholen doen ook audits bij andere scholen of zelfevaluaties. Effectief is ook: aandacht voor het thema 'onderwijsachterstanden' en kansenongelijkheid en de benodigde vaardigheden om die te bestrijden in de opleiding van professionals.

Waar moet een school met eenzelfde populatie morgen mee beginnen?
Tips van leerkrachten en directeuren

De Kinderboom:	<i>Een veilige sfeer is voor leerlingen cruciaal: een goed pedagogisch klimaat. Neem het team serieus en geef ze erkenning als directie.</i>
Al Jawhara:	<i>De sfeer en veiligheid van de leerlingen moet de hoogste prioriteit hebben. Werken aan een goed pedagogisch klimaat en aan pestgedrag. En geloof in je leerkrachten.</i>
De Flevoparkschool:	<i>Investeren in een sterk team dat samenwerkt, overlegt, bij elkaar kijkt en van elkaar leert. En een duidelijke visie van waaruit de lijnen worden uitgezet.</i>
De Bos en Lommerschool:	<i>De leerkrachten moeten allemaal dezelfde aanpak hebben en hoge verwachtingen hebben van leerlingen en dit positief uitspreken naar leerlingen.</i>
Burgemeester de Vlugschool:	<i>Kinderen moeten medeverantwoordelijk worden gemaakt voor hun leerproces.</i>
De Rozemarn:	<i>Investeer in een goed pedagogisch klimaat en een connectie met de buurt. Werk aan teambuilding en gedeelde verantwoordelijkheid, als directie.</i>

⁶ Sommige scholen noemen de Kwaliteitsaanpak Basisonderwijs Amsterdam als impuls voor beter onderwijs, met name op het didactische terrein. Andere scholen kunnen zich door Stadsscholenoza verder ontwikkelen.

Literatuur

- Algera, M. & Stege, H. van der (2013). **Effectieve interventies voor bestrijding onderwijsachterstanden. Wat werkt volgens de internationale literatuur en hoe is dit het best te onderzoeken?** Rotterdam, CED-groep.
- Baat, M. de & Moerkens, M. (2013). **Naar meer wenselijk gedrag op de basisschool. Wat werkt?** Utrecht, NJi.
- Bakker, J., Denessen, E., Dennissen, M. & Oolbekkink-Marchand, H. (2013). **Leraren en ouderbetrokkenheid.** Nijmegen, Radboud Docenten Academie.
- Centraal Planbureau (2016). **Kansrijk onderwijsbeleid.** Den Haag, CPB.
- Derriks, M., Ledoux G., Overmaat M. & Van Eck, E. (2002). **Omgaan met verschillen.** Amsterdam, SCO-Kohnstamm Instituut.
- Driessen, G. (2013). **De bestrijding van onderwijsachterstanden.** Nijmegen, ITS.
- Emmelot, Y., & Schooten, E. van (2006). **Effectieve maatregelen ter bestrijding van taalachterstanden in het primair onderwijs.** Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut (SCO-rapport 763).
- Schooten, E. van & Emmelot, Y. (2004). **De integratie van taal- en zaakvakonderwijs.** Amsterdam: SCO-Kohnstamm Instituut. (SCO-rapport 717).
- IBO (2017). **Onderwijsachterstandenbeleid, een duwtje in de rug?** Den Haag, IBO.
- Ledoux, G. & Overmaat, M. (2001). **Op zoek naar succes.** Amsterdam, SCO-Kohnstamm Instituut.

Gespreksleidraad groepsgesprek leerkrachten

Project:	Best practices succesvolle scholen
Betreft:	Onderwerpen groepsgesprekken teamleden
Wie:	ongeveer 4-5 leerkrachten van verschillende groepen die minimaal 3 jaar werkzaam zijn op de school
Duur:	1 uur
Periode:	november / december 2017

Introductie
Doel van het onderzoek is het achterhalen van de werkwijze van succesvolle scholen met een relatief hoog aandeel leerlingen met kans op een achterstand. Jullie school haalt in vergelijking met andere scholen met een vergelijkbare leerling populatie bovengemiddelde resultaten en we zouden graag in gesprek willen over wat naar jullie idee de belangrijkste factoren zijn die een rol spelen in dit succes. Voorstelronde: wie bent u, welke groep(en) geeft u les, hoe lang werkt u op de school.

Eerste opdracht
Welke factoren spelen een rol in het succes van deze school? Kan iedereen op een post-it zijn/haar ideeën hierover opschrijven. Deze bespreken we daarna. Thema's gebruiken als er weinig uit de groep komt. Op het einde check of alle thema's zijn besproken.

Thema's vanuit de literatuur, als check/ op doorvragen wanneer mogelijk
Betrokkenheid ouders bij ondersteuning geven thuis?

- Voelen ouders zich betrokken bij het onderwijs/de school?
- Is de school in staat alle groepen ouders goed te bereiken?

Kwaliteit van het onderwijs/leerkrachten en/of een specifieke aanpak

- Focus op (taal) achterstanden van leerlingen?
- Uitbreiding leertijd?
- Vergroten van de wereld van de kinderen

Professionele cultuur

- Eventueel doorvragen: vertrouwen en samenwerken; gezamenlijk besef van doelmatigheid; kennisdeling; een stimulerend werkklimaat; een professionele attitude; professionalisering
- Mogelijk een specifieke rol van ondersteuning/ib-er?

Organisatie / leiderschap directie

- Hoe ervaart u het leiderschap van de directie?
- Feedback vanuit de directie op lessen (directeur in de klas, frequentie, soort feedback)

Leerlingenpopulatie/sfeer op school

- Is er iets in de leerlingenpopulatie die mogelijk het succes van de school zou kunnen verklaren?
- Op welke manier zorgen jullie voor een goed pedagogisch klimaat?

Afsluiting

- Zijn er nog andere dingen die bijdragen aan het succes van de school die niet zijn besproken?
- Wat zou u een andere school met eenzelfde leerlingenpopulatie aanraden om morgen te doen?

Gespreksleidraad gesprek directie en IB (MT)

Project:	Best practices succesvolle scholen
Betreft:	Onderwerpen interviews directie
Wie:	Directeur / IB
Duur:	1 uur
Periode:	november / december 2017

De gesprekken vinden plaats met de directeur en IB en eventueel de adjunct-directeur (of anderen die de school erbij wil hebben). Het doel van dit gesprek is reflectie op het gesprek met de leerkrachten en een focus op het beleid dat de school heeft ingezet.

Introductie

Doel van het onderzoek is het achterhalen van de werkwijze van succesvolle scholen met een relatief hoog aandeel leerlingen met kans op een achterstand. Jullie school haalt in vergelijking met andere scholen met een vergelijkbare leerling populatie bovengemiddelde resultaten en we zouden graag in gesprek willen over wat naar jullie idee de belangrijkste factoren zijn die een rol spelen in dit succes.

Start

Welke factoren spelen volgens u een rol in het succes van deze school?

Doorvragen op thema's (specifieke focus op beleid). Of doorvragen nav spiegelgesprek.

Afsluiting

Zijn er nog andere dingen die bijdragen aan het succes van de school die niet zijn besproken?
Als ik bestuurder van ons bestuur zou zijn dan zou ik...
Wat zou je een andere school met eenzelfde leerlingenpopulatie aanraden om morgen te doen?

Gespreksleidraad groepsinterview leerlingen

Project:	Best practices succesvolle scholen
Betreft:	Onderwerpen groepsgesprekken leerlingen
Wie:	ongeveer 4-5 leerlingen uit groepen 7 en 8
Duur:	0,5 uur
Periode:	november / december 2017

Introductie

- Doel van het onderzoek is het achterhalen van de werkwijze van succesvolle scholen
- Jullie school haalt in vergelijking met andere scholen goede resultaten en we willen weten hoe dat komt.

Eerste opdracht

Waarom denken jullie dat deze school het goed doet?
Schrijf al je ideeën op een post-it. En deze bespreken we gezamenlijk.

Concrete vragen

Als het gesprek niet op gang komt, of als we door willen vragen, hebben we de volgende vragen:

Algemeen

- Waar leer je het meest van bij taal of rekenen? En bij andere vakken?
- Wat helpt je het meest om goed en veel te leren?
- Als je iets heel moeilijk vindt, wat helpt je dan het meest om dat toch te leren?
- Kan je een voorbeeld bedenken van iets dat je eerst heel moeilijk vond, en toen toch kon? Kan je dat beschrijven?

Educatieve ondersteuning

- Legt je leerkracht iets op een andere manier uit als je het niet direct snapt?
- Gebruikt leerkracht ook plaatjes/filmpjes, of voorwerpen of veel voorbeelden om iets uit te leggen
- Doet de juf/meester vaak voor hoe je een probleem kunt aanpakken? Denkt hij/zij hardop?
- Stelt de juf/meester veel vragen om te helpen nadenken (waarom denk je dat? leg eens uit?)
- Weet de juf/meester wat je lastig vindt? En helpt ze je dan toch zelf het antwoord te vinden?
- Krijg je wel eens feedback van de leerkracht of een andere leerling? Wat vind je daarvan?

Klassenorganisatie

- Zijn er duidelijke afspraken gemaakt over hoe jullie je gedragen in de klas? Kan je rustig werken?
- Is er duidelijk wat er nodig is voor een les en wat je gaat leren?
- Wordt er gezorgd door de leraar dat jullie elkaar niet pesten?
- Krijg je complimenten van de leraar (als je je aan afspraken houdt, of als je iets moeilijk oplost?)

Gemeente
Amsterdam

KOHNSTAMM
INSTITUUT
Mohammed

Aan deze uitgave hebben meegewerkt:

Onderzoek, Informatie en Statistiek van de gemeente Amsterdam:
Lotje Cohen & Soufyan Ahamiane

Kohnstamm Instituut:
Yolande Emmelot

Fotografie:
Edwin van Eis

In opdracht van de gemeente Amsterdam
©2018